ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ
імені Митрополита Київського і всієї України, Предстоятеля Української Православної Церкви Блаженнішого Володимира
Міжрегіональної Академії управління персоналом

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК "МЕЖИБІЖ"

ХМЕЛЬНИЦЬКА ЄПАРХІЯ
Української Православної Церкви

ЗБІРКА НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ПЕДАГОГІКА ДУХОВНОСТІ

з благословення Митрополита Київського і всієї України,
Предстоятеля Української Православної Церкви
Блаженнішого Володимира

Хмельницький, 2012

УДК 281.9.44
ББК 86.372.44
П 45

Редакційна колегія:

Білий Л.Г., кандидат педагогічних наук, директор Хмельницького інституту МАУП; ***Байдич В.Г.,*** кандидат історичних наук, директор Державного архіву Хмельницької області; Митрополит Хмельницький і Старокостянтинівський ***Антоній,*** кандидат богослов'я; ***Вашеняк І.Б.,*** кандидат історичних наук, доцент; ***Гундерук Л.М.,*** кандидат психологічних наук, доцент; ***Дацюк О.А.,*** кандидат богослов'я, секретар Хмельницької єпархії УПЦ; ***Погорілець О.Г.,*** директор Державного історико-культурного заповідника "Межибіж"; ***Парандій В.О.*** (відповідальна за випуск).

Рецензенти:

Кралюк П.М., доктор філософських наук, професор. Перший проректор Національного університету "Острозька академія".

Мордвінцев В.М., доктор історичних наук, професор. Заступник декана історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Хмельницького інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом (Протокол №4 від 24 квітня 2012 р.)

ПЕДАГОГІКА ДУХОВНОСТІ: Збірка наукових праць в 2-х частинах./ Ред. кол. Білий Л.Г. (голова) та ін. – Хмельницький, 2012. – 284 с.

У Частині 1 збірки подано наукові статті за матеріалами роботи Всеукраїнської науково-практичної конференції "Пересопницьке Євангеліє: духовна святиня українського народу" (до 455-річчя з початку написання Пересопницького Євангелія), яка відбулася 12 травня 2011 року. У Частині 2 збірки подано матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Історія, культура та освіта: християнський вимір", яка відбулася 4 травня 2012 року. У наукових публікаціях порушуються актуальні питання: історії створення Пересопницького Євангелія, духовності народу, історичного розвитку України та ін.

Адресовано широкому колу читачів, причетних до вивчення вітчизняної історії та культури: учням, студентам, магістрантам, науковцям, викладачам вищих навчальних закладів та вчителям загальноосвітніх шкіл.

За зміст статей несуть відповідальність автори. Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів.

©Хмельницький інститут МАУП, 2012
©Автори статей

Гуменюк О.В.
ПЕРШЕ ХРЕЩЕННЯ БРИТАНІЇ. ХРЕЩЕННЯ АНГЛОСАКСІВ 208

ПрчишинС.М.
ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА У ВЕЛИКІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ВІЙНІ 213

Романюк Ю.А.
МІСЦЕ ЦЕРКОВНОПАРАФІЯЛЬНОЇ ШКОЛИ В СИСТЕМІ НАРОДНОЇ ОСВІТИ 220

Адмський В. Р.
БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ (1918 – 1920) 226

Ратошнюк А.В.
РЕГІОНАЛЬНА СІМЕЙНА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ 237

Жовтан О.Л.
ДУХОВНІ ЦІННОСТІ ТА ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ 242

Парандій В.О.
ЕПІФАНІЙ СЛАВИНЕЦЬКИЙ – УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТ, ІЄРОМОНАХ, ПЕРЕКЛАДАЧ, ФІЛОЛОГ, ОРАТОР, БОГОСЛОВ 247

Івахова К.П.
МУЗИКА МИРОСЛАВА СКОРИКА ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ 255

Шерстинюк Л.Л.
ІРАНСЬКИЙ ХУДОЖНИК НА ПОДІЛЛІ 260

Шерстинюк А.М.
ВОЛОДИМИР ОВСІЙЧУК – ВИДАТНИЙ МИТЕЦЬ З ПОДІЛЛЯ 263

Барабаш-Тимофієва О. П.
РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ ЯК ЕКСКУРСІЙНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ НАПРЯМОК 267

Авсієвич А.В.
ПРИРОДА СПІВВІДНОШЕННЯ СВОБОДИ РЕЛІГІЇ, СВОБОДИ ВІРОСПОВІДАННЯ, СВОБОДИ ЦЕРКВИ 278

РЕЗОЛЮЦІЯ 282

використовувати зовнішні форми моральної поведінки як засіб приховування своєї неморальної сутності та як засіб у поведінці із законами комунальності. Мистецтво лицемірства тут стає настільки звичайною справою, що одним з правил поведінки стає заборона на викривання лицемірства.»[4;111-112]

Таким чином результати спроб зробити дослідження на основі опрацювання друкованого матеріалу у сфері духовності на наявність чи відсутність людських цінностей призвели до викриття строкатої та неоднорідної картини, пов'язаної з особливостями поглядів, часу та людської особистості. Науковці у своїх дослідженнях світу демонструють як різнополярні, так і східні точки зору у розгляді суті категорії духовності. В середовищі людини, як об'єкту, який вони досліджують, виявлені різні тенденції – прагматичні, маніпулятивні, що прагнуть до матеріальних цінностей чи притримуються канонів релігії. У наявності феномен совісті, що відкидається, знеособлюється, знецінюється часом. Присутня також орієнтація на цінності релігійні, в нашому прикладі православні. Отже духовність або заміщається екзистенціальною манерою поведінки виживання, або зводиться ближче до релігійної моралі. Людина намагається зробити спробу вибору між тим чи іншим в умовах суспільства та часу, в яких вона живе.

Список джерел та літератури:

1. Бадхен А., Каган В. Новая психология и духовное измерение. Спб., 1993. 2. Бердяев Н.А. О человеке, его свободе и духовности / Избранные труды. М., 1999. 3. Величие здравого смысла: Человек эпохи Просвещения: Кн. для учителя / Сост. С. Я. Карп. — М.: Просвещение, 1992. — 287 с.: ил. (Философы и педагоги о личности и воспитании:). 4. Зиновьев, А.А. На пути к сверхобществу / Александр Александрович Зиновьев. – М.: Астрель, 2008. – 576 с. 5. Мэй Р. Искусство психологического консультирования. М., 1994. 6. Мэй Р. Любовь и воля. Изд-во «Рефл.-бук. Ваклер», 1997. 7. Смирнов И.П. Психоистория современной литературы. М., 1994. 8. Тоффлер Э. Третья волна: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. – 781, [2] с. – (Philisophy). 9. Тоффлер Э. Шок будущего: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. – 557, [3] с. – (Philisophy). 10. Франкл В. Человек в поисках смысла. М., 1996. 11. Фромм Э. Иметь или быть. М., 1990. 12. Хорни К. Невротическая личность нашего времени. М., 1995. 13. http://uk.wikipedia.org/wiki/

Парандій В.О.
Старший викладач Хмельницького інституту МАУП

ЕПІФАНІЙ СЛАВИНЕЦЬКИЙ – УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТ, ІЄРОМОНАХ, ПЕРЕКЛАДАЧ, ФІЛОЛОГ, ОРАТОР, БОГОСЛОВ

З середини XVII ст. Гетьманщина, а згодом і Слобожанщина перетворилися в регіони з високим загальним рівнем освіти, науки та книговидавництва. Велику роль у їх розвитку відігравала православна церква, яка стала одним із провідних осередків підготовки відповідних кадрів

не лише для України, а й для сусідніх держав.

У вітчизняній історії й досі тема становлення та розвитку книжкової справи залишається малодослідженою. До певної міри відомо про діяльність Мелетія Смотрицького, Арсенія Сатанівського, Епіфанія Славинецького та Дамаскіна Птицького. Існують історичні праці в яких, в більшій мірі, оглядово висвітлюється діяльність цих православних діячів. Проте, до сьогодні відсутнє єдине тлумачення їх ролі та характеру, їх впливу на процес "експорту" книжкової справи до Москви.

Загальновідомо, що з часу свого заснування, Києво–Печерська лавра була релігійним та освітнім центром східних слов'ян. Як свідчать "Києво-Печерський Патерик" та "Синопсис", при Лаврі працювали скрипторій (майстерня для переписування книг) та школа, де навчалися не лише монахи, а й діти із світських сімей. Особливо активізувалася діяльність Лаври як просвітницького центру в період визвольної війни 1648–1654 рр., боротьби проти засилля католицизму в Україні. Із 1648 р. тут почала працювати друкарня, яка відігравала велику роль у розвитку освіти, науки та культури українського народу.

Вже перші датовані книги, видані цією друкарнею – "Каноник" (1614 р.), "Часослов" (1616 р.), "Книга о вере" (1620–1621 рр.), "Києво-Печерський Патерик" (1625 р.), "Теератургима" (1638 р.), "Постановление запорожцам" (1629 р.), "Синопсис" (1674 р.). відзначали високий поліграфічний рівень, гарний шрифт та професійне оформлення [1].

Тогочасному поширенню освіти неабияк сприяла активізація книгодрукування. Так, за 1656–1683 рр. під керівництвом лише одного архімандрита Києво-Печерської лаври Інокентія Гізеля (бл. 1600–1683 рр.) видруковано 77 книжок різних жанрів. Протягом 1697–1708 рр. побачили світ ще 40 видань. З 1675 р. розпочала свою видавничу діяльність друкарня в Новгороді–Сіверському. Виданий уперше в 1674 р. "Синопсис, или краткое собрание из различных летописцев" – фактично короткий нарис історії України та Росії від найдавніших часів до останньої чверті XVII ст. – перевидавався аж до 1836 р [2][2].

Продуктивність друкарні Києво–Печерської лаври була чи не найбільшою в Україні. Так, починаючи з 1615 р. до кінця XVIII ст. цією друкарнею випущено 517 видань, Львівською і Братською друкарнями у Львові (1573–1593 рр.) –146 видань, Острозькою (1680–1686 рр.) – 21, Почаївською (1732–1798 рр.) – 101, Чернігівською (1646–1658 рр.) – 35 видань. Загалом, на той час, українські друкарні за кількістю видань та їх накладами перевершили всі інші східнослов'янські друкарні [3].

Українські книжки мали великий попит в тогочасній Москві. Своїм змістом вони були там великою новиною і приваблювали до себе всіх допитливих та освічених людей. Тому українські видання дуже швидко, фактично, вкрили всю велику московську державу. Книжки для читання,

книжки церковні, шкільні підручники, наукові твори – все це величезним потоком йшло з України до Москви. Їх одразу направляли для відправи служби Божої по різних церквах. І навіть в наш час важко знайти в Росії архів, бібліотеку чи просто церкву, де б не було якоїсь стародрукованої української книжки. Багато українських видань було в бібліотеках царів, патріархів, єпископів, бояр та у простих грамотних людей. До нашого часу дійшли описи старих бібліотек XVII ст., із цих описів ми бачимо, як в Москві охоче читали українську літературу. З цієї причини Інокентій Гізель навіть клопотався, аби скасували мито на українську книжку в Москві. "Псалтир рифмованний" Семена Полоцького була так широко розповсюджена, що за наказом царів Івана та Петра її поклали на ноти. У 1667 році за наказом великого государя розіслали по архієпископіях примірники Барановича "Меч Духовний" і наказано було взяти за них по 3 крб. Поширеним у Москві був український "Требник" Петра Могили, за яким архієпископ Афанасій Холмогорський правив службу. Я не буду перелічувати всі книжки наші що потрапили з України в Москву, тому що це зробити майже не можливо з тієї причини, що їх було надзвичайно багато, найпопулярнішими були – твори Галятовського, Радивиловського, Транквиліона, Петра Могили, Гізеля, Беринди, Зизанія, Смотрицького, Барановича та інших. Але виникла велика проблема, далеко не всі розуміли нашу мову, тому рано розпочали перекладати потрібні книжки на московську мову [4].

Ці успіхи спонукали керівництво Росії в другій половині XVII ст. ініціювати так звану "Книжкову справу". За запрошенням царя в 1649–50 рр. в Москву прибули київські монахи Арсеній Сатанівський, Епифаній Славинецький, Дамаскін Птицький, Мелетій Смотрицький та інші відомі українські книгодрукарі, які до того ж знали грецьку мову і могли підготувати переклади сучасних грецьких церковних книг.

"Москва бачила культуру українців, охоче приймала їх до себе і добре платила. І тому в "далеку Московію", в "московськія страни" перейшли багато людей, що придбали там слави і собі, і своїй Україні. Земляки ці наші понесли культуру свою на далеку північ, збудили її од віковічного дрімання і заклали там міцні підвалини нової культури" [5].

Масштаб цих особистостей фактично дозволяє ряду дослідників стверджувати, що відбулося перенесення вагомої складової київської науки до Москви, що стало важливою подією в історії української просвіти XVII століття [6][6]. Ця подія розпочалася поступово, ледве помітно, але мала, як виявилося надалі значні наслідки.

"Книжкову справу" розпочав Федір Михайлович Ртіщев, – "... людина "старої" Русі, але найкраща людина, яку могла вибрати стара Русь" [7]. Він сподівався, в першу чергу, забезпечити Москву перекладами "набожних" книг, оскільки богослужіння в столиці відправляли доволі недбало: "... киевская духовная академия... была почти единственным рассадником

русского епископата. Обращаться к этому рассаднику и вербовать епископов преимущественно из украинцев правительству приходилось поневоле, ибо киевская академия била, в сущности, единственной дельной богословской школой; московская Славяно–греко–латинская академия влачила жалкое существование, била почти что без учителей и без учеников" [8]. Федора Ртіщева бентежила ця ситуація і він звернувся до Києва за допомогою.

Через 15 років після початку "великого переселення" книговидавців (в 1664 р.) до Москви прибув українець вихованець Києво–Могилянської колегії Семен Полоцький (1629–1680 рр.). Будучи наставником царських нащадків, він мав великий вплив на політику Російської держави, в тому числі на хід реалізації "Книжкової справи". Він особисто написав та переклав низку просвітницьких та релігійних праць серед яких "Обьдь душевний" (1681 р.) та "Вечеря душевная" (1683 р.). У 1679 р. він видав у Москві "Букварь языка славенска", за яким протягом тривалого часу навчалися діти і в школах Києва [9].

"Граматика" іншого українського письменника–полеміста і філолога Мелетія Смотрицького і в другій половині XVII–XVIII ст. залишалася найпопулярнішим підручником. Граматику було перекладено майже на всі слов'янські мови. Декілька разів друкували її і в Москві, де вона стала підвалиною філологічного знання і була в широкому вжитку до 1755 р., доки не з'явилася граматика Михайла Ломоносова. Сам Михайло Ломоносов називав граматику Мелетія Смотрицького "вратами учёности", тому вона знайшла своє відображення в його праці [10].

Проте найгучнішої слави в Москві набула діяльність Епіфанія Славинецького. Це була дуже освічена людина, "мужь многоучений, аще кто инь таковь во времени семь, не токмо грамматики и риторики, но и философіи и самия оеологіи извьстний бисть списатель и искусньйшій разсудитель". Був "опарний претолковникь еллинскаго, славянскаго и польскаго диалектовь" і залишив по собі "Лексиконь греко–славяно–латинський" [11].

Будучи вихованцем Києво–Могилянської колегії, Епіфаній Славинецький закінчив своє навчання за кордоном, після чого був учителем в тій же колегії, де раніше сам навчався. Епіфаній володів грецькою, латинською та декількома іншими європейськими мовами, добре знав писання святих отців, духовну грецьку і латинську літературу, історію і церковну археологію. "За характером не терпів ніяких поривів життя, усім серцем віддавався науці, вмів погодитися з усіма, нікого не дратував своїм розумом, був порядною і чесною людиною, через що його надзвичайно поважали" [12].

Діяльність Епіфанія Славинецького не обмежувалася перекладами творів св. отців. Федір Ртіщев помістив його з іншими в новозбудованому Андріївському Преображенському монастирі на березі Москва–ріки (між

Калужськими воротами і Воробйовими горами). У монастирі було засновано школу, тому крім перекладу книжок київські ченці займалися викладанням. Незабаром цар призначив його коректором друкарні і перевів у Чудів монастир, де також була школа (яку було перенесено туди відколи там побудували друкарню) [13]. Роботу по перекладу богослужебних книг Епіфаній Славинецький розпочав неквапливо і розважливо. З цією ціллю було вислано на Схід Артема Суханова за старими рукописами. Тільки тоді коли в Епіфанія було багато грецьких і слов'янських рукописів він активно взявся до справи. Допомагали йому земляки, що з ним приїхали: Арсеній Сатанівський, Данило Птицький, Арсеній Грек та інш.

Під його керівництвом було надруковано виправлені богослужебні книги, які використовувалися в церквах у Росії та в православних краях слов'янського світу. Серед них: "Служебник" з передмовою, яку склав сам перекладач, "Часослов", дві "Тріоди": постна і цвітна, "Слідованна Псалтир", "Обпа Минея", "Ірмолог". До цього ряду богослужебної літератури можна додати "Нову Скрижаль", перекладену з грецької мови і надруковану в 1656 р. в якій тлумачаться літургія та інші обряди Східної Церкви [14][14]. До цієї книги Е.Славинецький додав історію початку правки книг в Росії, причини, що спонукали до цього, дії собору, що відбувся з того приводу в Москві і апологію цієї діяльності від нападників поправи книг.

Невипадково, що Нікон, який проводив в той час церковну реформу, активно спирався на підтримку більш освіченого Епіфанія Славинецького, який своїми діями закладав підґрунтя для нового розуміння ролі Богослужіння в російському православному світі [15].

Разом з перекладом богослужебних книг українським ченцем було також видано церковні законні устави в поправленому виді. Він переклав правила св. Апостолів, правила вселенських і місцевих соборів, "Фотіїв Номоканон" з поясненнями візантійських правників Вальсамона і Властаря та збірник церковних правил та візантійських світських законів, котрі склав Костянтин Арменопул [16]. Також Епіфаній Славинецький переклав багато творів, серед котрих деякі вже давно були відомі і улюблені в слов'янських перекладах, але тим важливіше було їх видати у виправленому вигляді. В його активі видання кількох житій святих: Олексія Божого чоловіка, Федора Стратилата, великомучениці Катерини. Житія цих святих, на його думку, вже було поперекручувано вигадками і тому особливо вимагали ретельної правки і поширення у новій редакції.

Епіфаній Славинецький не обмежився в своїх перекладах тільки релігійними творами. Він переклав кілька світських книжок з педагогіки, історії, географії, анатомії, прагнучи перекладати тексти як найближче до оригіналу, він замість того, щоб надати їм сенсу зворотами питомими мові, – придумував самовільно слов'янські слова на грецький лад. Тому у перекладених ним книгах можна зустріти важкі і незрозумілі звороти, які не

набули подальшого поширення [17].

Найголовніша думка, що не давала спокою Епіфанію Славинецькому все життя, – новий науковий переклад Біблії, – нажаль не здійснилася. Замість цього було надруковано Біблію з Островського видання з деякими, незначними, поправками похибок. У передмові до цієї Біблії, ченець, як головний коректор друкарні, вказав дві основні причини, що призупиняли наукове видання Біблії. Першою причиною був тогочасний пересуд начебто у греків "попсувалося благочестя", що їх книги поперекручувано, та джерелом є текст що міститься в старих слов'янських перекладах; друга причина – "неудобоносимое время, настоятельство браней, вещей въ мір оскудъніе", тобто несприятливі військові обставини наслідком яких була "недостача середників, що були конечні в значній скількости до сего діла". "Кожному легко зрозуміти – сказано далі в попередньому слові, – що ніяк не можна було розпочинати і довести до кінця цю справу" [18]. Але саме вже видання Біблії в Москві було новою віхою того часу.

Епіфанія Славинецького не покидала думка про краще видання Біблії, і, після того як скінчилися важкі війни, він почав невідступно просити царя, владик і бояр, дозволити новий переклад св. письма. "Ми, – говорив він, – не маємо гарно перекладеної Біблії: навіть в Євангелії є помилки; і ми за це дізнаємо докору і крайньої ганьби від чужоземних народів" [19][19]. В 1674 р. собор, що відбувся за участю царя Олексія Михайловича, доручив Епіфанію Славинецькому зробити новий переклад Біблії, під наглядом Павла Сарського, що представляв уряд патріарха. Під рукою у перекладача були дві друковані грецькі Біблії і крім цього багато рукописів, як грецьких так і слов'янських, багато з яких привіз А.Суханов з Сходу. Та Е.Славинецький встиг перекласти тільки Новий Завіт і П'ятикнижжя, смерть зупинила його роботу.

Епіфаній Славинецький зробив також вагомий внесок у розвиток філологічної науки, видав два словники: один філологічний, для пояснення слів, котрі зустрічаються в церковних книгах і в церковному богослужінні; другий – греко–словяно–латинський, де розміщено до 7 тис. слів. Ці словники так і не були видані [20].

Він писав проповіді і наукові праці, що відповідало тогочасним світським та церковним традиціям. Проповідей в Росії тоді не було. Від XV століття ніхто не проголошував проповідей, ніхто навіть не вважав потрібним проголошувати їх, навпаки, думали, що вони можуть давати привід для вільнодумства та єресей. Патріарх Нікон, перший з московських ієрархів, увів у богослужіння проповіді і доручив Епіфанію Славинецькому "читати для народу науки, спираючись на його правовірність і вченість" [21]. Але проповіді освіченого ченця були більше схожі на "розправи, ніж на науки для народу". Тексти проповідей пересипали різними випискаами з церковного письмена; ці виписки наведені навіть не в перекладі, а в такій формі, що їх

можна було читати тільки вченій людині. Чимало місць наводив Епіфаній Славинецький з грецьких філософів і поетів. Склад його проповідей, – хоч і значно кращий від складу перекладів, виданих під його проводом, – і все ж дивоглядний і переповнений метафорами.

Є кілька проповідей, де Епіфаній захоплюється питаннями сучасного життя. В одній з таких проповідей, що починається словами: "Людіе, съдящіе во тьмъ", проповідник говорить про необхідність знання і гнівно виступає проти тогочасних прихильників неуцтва, а для прикладу згадує про Марка Катона, що виступав проти грецької просвіти в Римі. "В нинішній час, – говорить він, – багато ми бачимо осліплених людей, що полюбили темноту обмеженості, ненавидять світло науки, завидують тим, що бажають ним просвітити інших, шкодять їм обмовами, лукавством, обманом, подібно тому, як сови, по своїй природі, люблять темноту і ховаються, як засіяє сонячне світло, так і ці духові сови, ненависники науки, сховаються в любо їм темряву, коли ясна благодать пресвітлої царської милості захоче знищити темноту, прогнати темну обману і ласкаво позволить засіяти світлу науки просвіщати природний людський розум". Ця любов до просвіти виражається у його науці до священиків, де він так повчає священика: "Дбай і старайся всім серцем і душею, скільки твоєї сили стане, наставай на царя і всіх засібних людей, щоб всюди закладали школи для малих дітей, а за це, більше всіх чеснот, одержиш відпущення гріхів своїх!" [22].

Наука для священиків помітна також і в інших сучасних відносинах, тому що проповідник повчає священиків, що вони повинні говорити своїм духовним дітям. Зокрема, він наказує священикам, які настанови потрібно давати для панів, щодо їх слуг і підвладних. "Будь для слуг своїх таким, яким хочеш, щоб був для тебе владика. Не накладай на пахарів роботи над їх сили, не гнівай їх, щоби голосіння їх і зітхання не дійшли до Господа. Нехай вони мають справедливий поділ в роботі і данині. Краще набути мало користі з правдою, як багато з неправдою. Дивися, як тяжко добувають вони для себе свої потреби: ті виправляються в далеку дорогу суходолом і морем, добувають собі достатки довгою розлукою з домом, інші двигають ярмо щоденного терпіння в тяжких пахарських роботах, збирають земні плоди і цінять найменше зернятко" [23]. У слові про милостиню проповідник живими кольорами відображає людське страждання, що потребує допомоги.

Він не дуже любить тих, що просять милостині і добросердніше відноситься до тих, що соромляться просити. Він виступає також проти мандрування ченців та черниць і вказує на причини цього мандрування, домагається, щоб архієреї намагалися усунути це безчинство, і влаштували для них богодільні і притулки, а також братства і товариства милосердя. Хто буде давати гроші, а хто допомагати своєю працею. Кожної неділі будуть братчики сходитися на пораду між собою. Сторонні відвідувачі будуть приходити і сповіщати братчиків про людські потреби. Братчики будуть

радитися, кому, чим і скільки допомогти. Жінки можуть заснувати своє товариство милосердя. Наостанку Славинецький дає пораду заснувати скарбницю і давати з неї бідним позички без відсотків [24].

До цієї думки, очевидно, спонукав Епіфанія Славинецького приклад українських братств, з тією різницею, що товариство, котре він хотів заснувати, було чисто добродійне, тим часом як українські братства мали ціль давати захист православ'ю і дитячій науці. Одна з проповідей ченця була проти розкольників, яких він називає непокірними і дорікає їм не від себе, а від імені Церкви, та дорікає переважно тим письменникам, що сіяли в народі твори проти поправи книг.

Крім усіх згаданих творів, Епіфаній Славинецький написав ще кілька канонів, похвальних слів: радісний лист до княгині Радивилової, твір про усунення з престола патріарха Нікона, твір "о псалмахъ, превращенныхъ отъ Аполлинарія" та інші [25]. Ще не зовсім відомі і досліджені всі його твори.

Епіфаній Славинецький помер 19 листопада 1675 р., переписавши київському братству свою невелику бібліотеку. Крім книжок залишилося по ньому 80 червінців і срібний годинник з ланцюжком вартістю 20 рублів. Червінці розіслано по різних українських монастирях, а більшу частину книжок залишено в Москві, окрім тридцяти з лишнім видань, що було вислано у київське братство [26].

Епіфанія Славинецького поховано у московському Чудовім монастирі. Він залишив по собі не лише декілька літературно-мистецьких та релігійно-філософських пам'ятників, але й велику школу учнів і продовжувачів "Книжкової справи".

Таким чином можна стверджувати, що:

– з середини XVII століття в Україні обсяги та якість книговидання досягла небувалих для сусідніх держав розмірів. Гетьманщина, а згодом і Слобожанщина перетворилися в регіони з високим загальним рівнем освіти, науки та книговидавництва. Зокрема, українські друкарні за кількістю видань та їх накладами перевершили всі інші східнослов'янські друкарні;

– українські книжки мали великий попит не лише в українському середовищі, але й в тогочасній Москві. Книжки для читання, книжки церковні, шкільні підручники, наукові твори – все це величезним потоком йшло з України до Москви, справляючи великий культурний і політичний вплив на читачів;

– ці успіхи спонукали керівництво Росії в другій половині XVII ст. ініціювати так звану "Книжкову справу", реалізація якої на першому етапі передбачала запрошення до Москви найвідоміших українських книговидавців, перекладачів та упорядників;

– протягом декількох десятиріч другої половини XVII століття такі відомі вихідці з України як Арсеній Сатанівський, Епифаній Славинецький, Дамаскін Птицький, Семен Полоцький та інші забезпечили вихід в світ низки

релігійних, філософських, науково-просвітницьких та літературно-мистецьких праць та трактатів;

– серед усіх вихідців з України помітно виділялася постать Епіфанія Славинецького під керівництвом якого в Росії було надруковано такі книги, як "Служебник" з передмовою, "Часослов", дві "Тріоди", "Слідованна Псалтир", "Обпа Минея", "Ірмолог", "Нова Скрижаль". Ця література відіграла помітну роль в розбудові та підсиленні Російської православної церкви, а через неї і опосередковано на зміцнення російської державності.

Список джерел та літератури:

1. Бокань В.А. Польовий Л.П. Історія культури України. – К.: МАУП, 2001. – С. 69. 2. Гуржій О.І. Чухліб Т.В. Гетьманська Україна – К.: Видавничий дім "Альтернативи", 1999. – С. 147– 148. 3. Бокань В.А. Польовий Л.П. Вказана праця. – С. 70. 4. Харлампович К.В. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. – Казань, 1914. – Т. 1. – С. 74 – 75. 5. Огієнко І. Українська культура. – К., 1992. – С. 192 – 197. 6. Історія народів Росії. / Авт. кол. під кер. Серіщева Я.М. – К.: НМК ВО., 1992. – Т.1. – С. 230. 7. Огієнко І. Українська література. Репринт 1918. – К., 1991. – С. 26. 9. Никольский Н.И. История русской церкви. – М., 1988. – С. 79 – 80. 10. Гуржій О.І. Чухліб Т.В. Вказана праця. – С. 144. Там само. 11. Русская историческая библиотека – СПб., 1880. – Т. 6. – С. 231. 12. Борисов Н.С. Церковные деятели средневековой Руси XIII-XVII вв. – М., 1988. – С. 188. 13. Греков Б.Д. Історія СРСР. – К., 1950. – Т .1. – С. 479. 14. Самойленко С. Книжкові зібрання у Ніжині в XVII – XVIII ст. // Київська старовина. №2. – 2002р. – С. 65-69. 15. Никольский Н.И. Вказана праця. – С. 130. 16. Соловьёв С.М. История России с древнейших времён. – М., 1993. – Кн. XI. – Т.21. – С. 670. 17. Огієнко І. Українська література... – С. 67– 69. 19. Огієнко І. Українська Церква. – К., 1993. – С. 127. 20. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні.– К., 1992. – С. 192. 21. Борисов Н.С. История Отечества. – М., 1998. – С. 107 – 116. 22. Ключевский В.О. Курс русской истории. – Часть V. – М., 1989. – С. 163 – 167. 23. Костомаров М. Історія України в життєписах визначнійщих її діячів. –Львів, 1918 – С. 387–389. 24. Грушевський М. Вказана праця. – С. 193 – 195. 24. Карамазин Н.М. И что была тогда Россия. – Харьков, 1990. – С. 183. 25. Соловьёв С.М. Избранные труды. Записки. – М.,1986. – С. 193 – 195. 26. Скрынников Р.Г. Государство и церковь на Руси в XII-XVII вв. –Новосибирск, 1991. – С. 164.

Івахова К.П.

старший викладач Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

МУЗИКА МИРОСЛАВА СКОРИКА ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Творчість видатного музиканта сучасності, Героя України Мирослава Скорика – феноменальне багатогранне явище в вітчизняній та світовій музичній культурі. Важливе місце в його композиторській діяльності займає фортепіанна творчість – різножанрова, стилістично багатоманітна, художньо оригінальна. Саме це і визначає необхідність дослідження виховного впливу